

***Kaszubi w społeczności pomorskiej:
tożsamość, stereotypy, relacje
w świetle najnowszych badań***

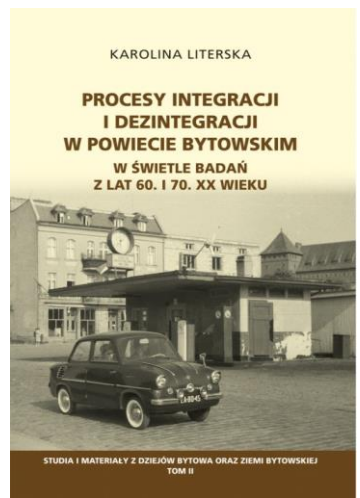
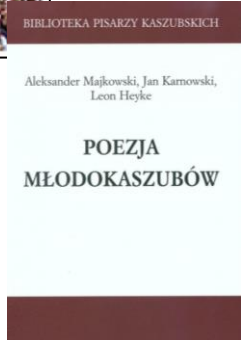
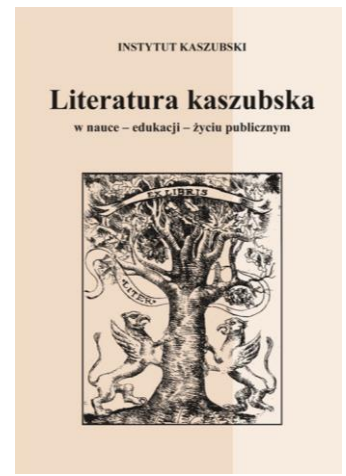
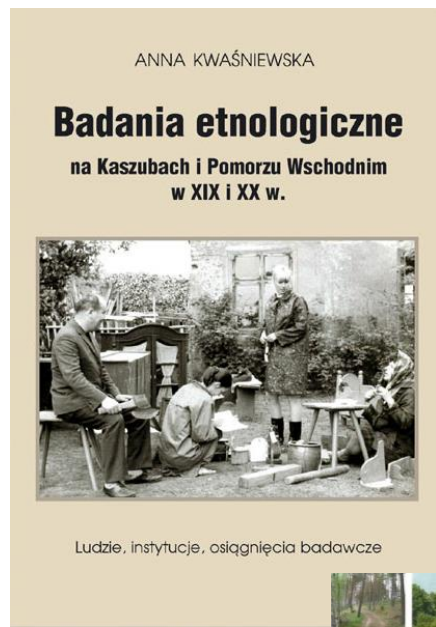
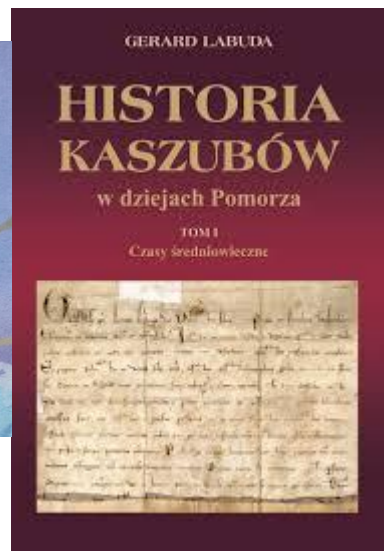
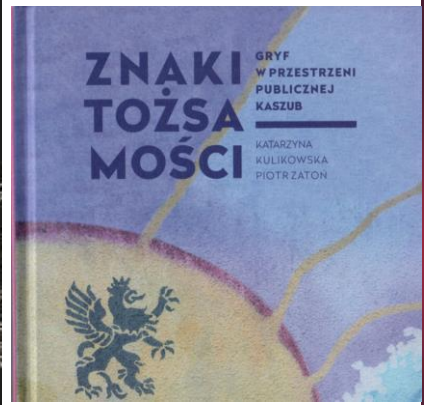
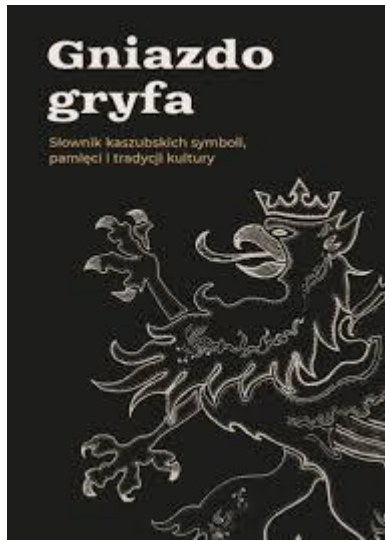
Cezary Obracht-Prondzyński

Kaszubi – kim są?

W dotychczasowych badaniach skupiano się na pytaniach o to:

- kim są Kaszubi,***
- jaka jest ich tożsamość i jakie budują/tworzą narracje tożsamościowe***
- jak sami siebie postrzegają,***
- jakie podejmują działania, czyli na czym polega ich aktywność (społeczna, kulturowa, polityczna, edukacyjna, naukowa, gospodarcza...),***
- czym jest ruch kaszubski i na czym polega jego specyfika,***
- jakie są główne organizacje i co się zmienia (m.in. pluralizacja ruchu),***
- jakie są główne postulaty środowiska kaszubskiego i do kogo są adresowane...***

Systematycznie rośnie liczba badań, publikacji, mnożą się konferencje, odbywają debaty i dyskusje...

Co charakteryzuje ten ruch badawczy?

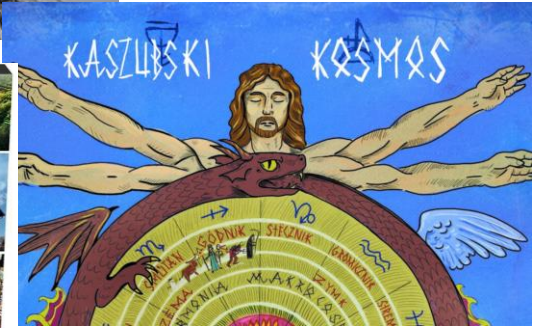
- **Wielopokoleniowość (zmiany pokoleniowe) i ciągłość (wewnętrzna dyskusja..., ale też uzasadnione pytanie o znajomość dorobku poprzedników)**
- **Badacze z i spoza społeczności kaszubskiej (mniejszościowi badacze mniejszości i osoby „z zewnątrz” – odmienne perspektywy – wzajemne inspiracje)**
- **Badania w perspektywie porównawczej (inne społeczności etniczne w PL i poza granicami kraju)**
- **Skupienie na kulturze i tożsamości, ale systematycznie poszerzające się pole zainteresowań**
- **Wielość perspektyw (wielo-dyscyplinarność i interdyscyplinarność)**
- **Badania nad Kaszubami „tutaj i tam” (emigracja kaszubska)**
- **Instytucjonalizacja środowiska badawczego, naukowego i jego zróżnicowanie (różne uczelnie i inne instytucje akademickie, np. PAN, PAU, towarzystwa naukowe, ale też instytucje kultury...)**
- **Społeczny rezonans i wykorzystywanie badań w praktyce oraz jej popularyzacja**
- **Etyczne dylematy zaangażowania (odpowiedzialność za udział w dyskursie tożsamościowym)**
- **Poważne dylematy związane z wartościowaniem badań w kontekście punktozy, ewaluacji nauki, systemu grantów...**
- **Problematyczność obiegu „nauko-podobnego” (pisać każdy może, tylko co z tego wynika?)**
- **Uwiąd krytyki naukowej**
- **Bardzo duże potrzeby badawcze (np. edukacja kaszubska jako projekt kulturowy – ewaluacja efektów)**

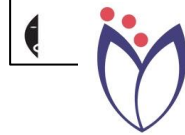
Oczywiście, w dyskursie tożsamościowym i w samo-opisywaniu grupy nie uczestniczą tylko naukowcy. A kto wie, czy też ich głos czasem nie bywa jakimś marginalium...

Rośnie znaczenie innych uczestników, którzy kreują obraz społeczności kaszubskiej:

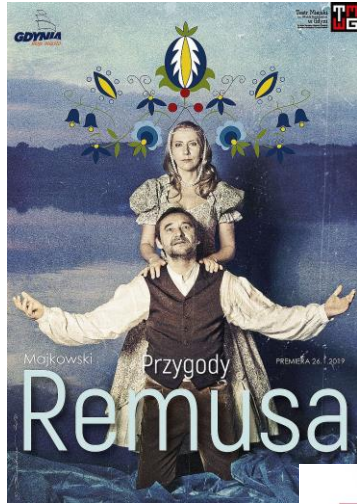
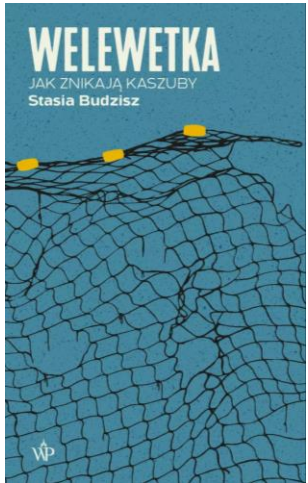
- publicyści i dziennikarze
- instytucje kultury (muzea, biblioteki, ośrodki kultury itd.)
- organizacje społeczne
- świat kultury popularnej...

Tomasz Słomczyński
Kaszëbë

farwa
galeria i pracownia
kaszubska

Postawy i zachowania mieszkańców województwa pomorskiego w kontekście budowania tożsamości Pomorzan

**Badanie zrealizowane w latach 2022-2023
Na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego
przez konsorcjum
Instytutu Kaszubskiego i Fundacji IBRiS,
przy wsparciu
Pomorskiego Centrum Badań nad Kulturą UG**

Autorzy:

**prof. dr hab. Cezary Obracht-Prondzyński (kierownik projektu)
dr Agata Bachórz, dr Agnieszka Bednarek-Bohdziewicz,
dr Karolina Ciechorska-Kulesza, dr Lesław Michałowski,
dr inż. arch. Hanna Obracht-Prondzyńska,
dr Krzysztof Stachura, dr Piotr Zbieranek**

Projekt współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020

Interesowały nas m.in. pytania:

- jaki jest stosunek Pomorzan do Kaszubów?***
- jakie są ich główne skojarzenia z Kaszubami?***
- jak prezentują się w ich oczach relacje międzygrupowe?***
- jaki jest terytorialny rozkład identyfikacji z terenem kaszubskim etc.?***

Jakie mamy spontaniczne skojarzenia z Pomorzem?

Q1: Jakie ma Pan/i skojarzenia z Pomorzem? Proszę wskazać trzy rzeczy, które obecnie przychodzą Panu/i do głowy.

TOP 10 SKOJARZEŃ

Pytanie otwarte.

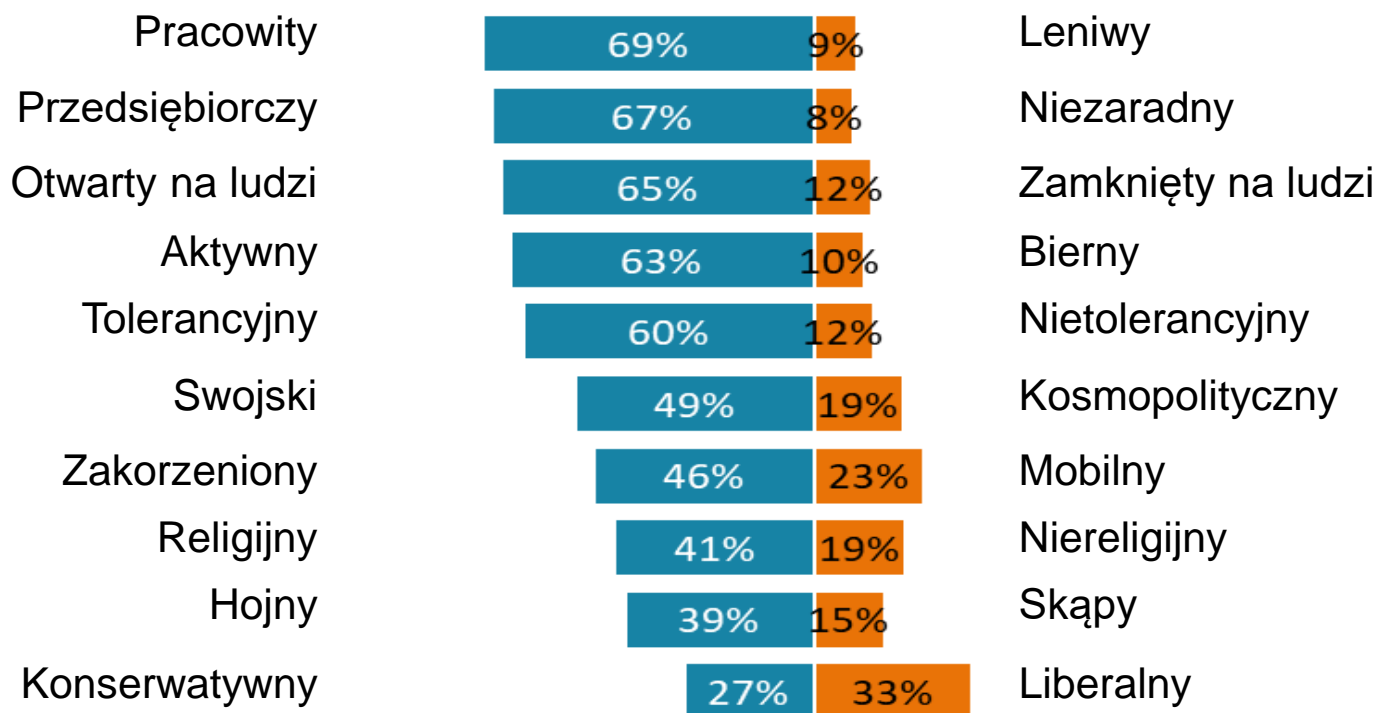
Atrybuty województwa pomorskiego

Q11: Czym Pana/i zdaniem województwo pomorskie wyróżnia się na tle innych regionów Polski? Proszę wskazać maksymalnie 3 najważniejsze Pana/i zdaniem atrybuty.

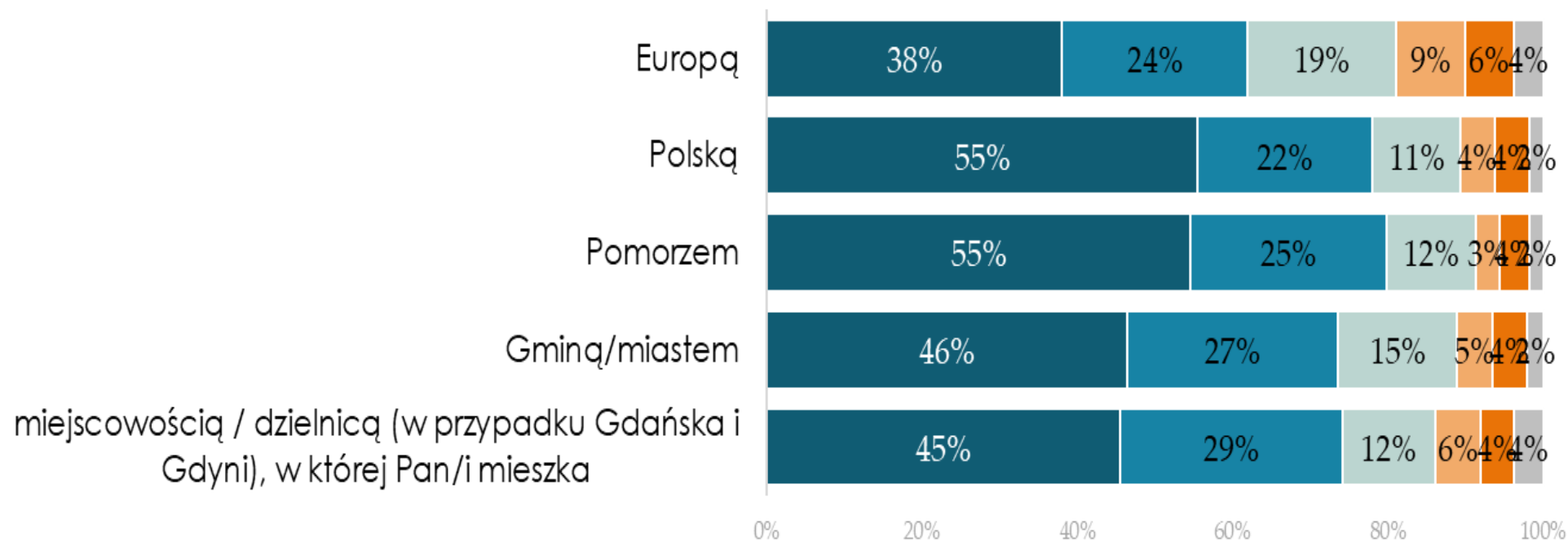
Jacy jesteśmy? Mieszkańcy Pomorza o sobie samych

Q9: Z jakimi cechami kojarzy się Panu(-i) typowy mieszkaniec Pomorza? Proszę posłużyć się skalą 1-5, gdzie 1 oznacza wybór przymiotnika po lewej stronie, a 5 – wybór przymiotnika po prawej stronie, wariant „3” oznacza brak zdania, a warianty 2 i 4 oznaczają natężenie danej cechy)

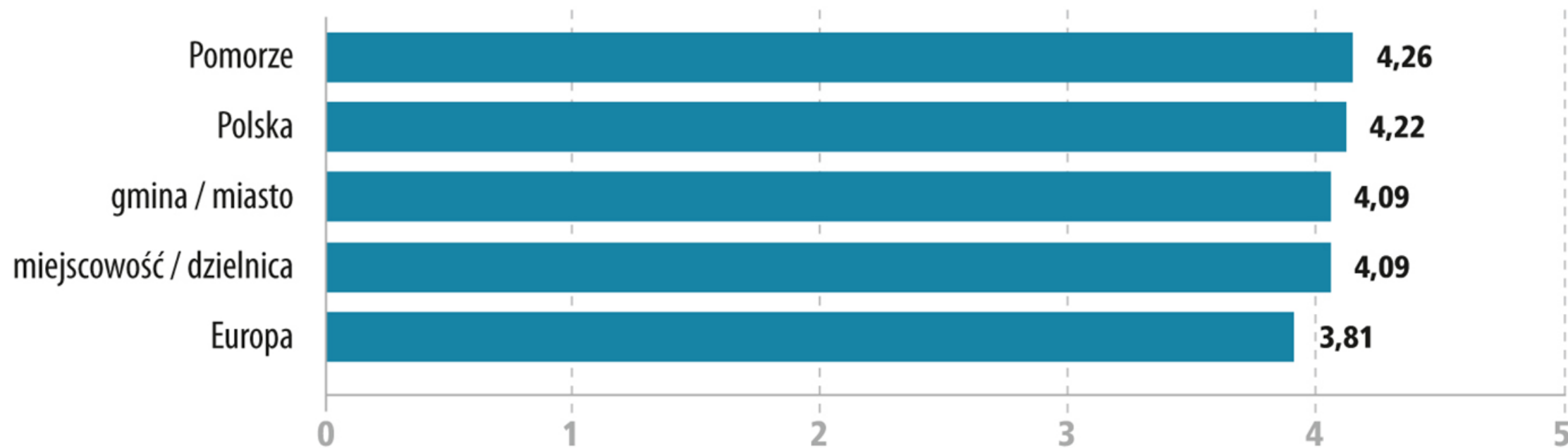
Więzi emocjonalne – od Europy do własnej miejscowości

Q5: W jakim stopniu czuje się Pan/i związany/a emocjonalnie z poniższymi obszarami?

■ 5 – zdecydowanie czuje się związany/a emocjonalnie ■ 4 ■ 3 ■ 2 ■ 1 – zdecydowanie nie czuje się związany/a emocjonalnie ■ Nie wiem

**Poczucie związku emocjonalnego z wybranymi obszarami
(lokalne-globalne) (wartości średnie 1-5)**

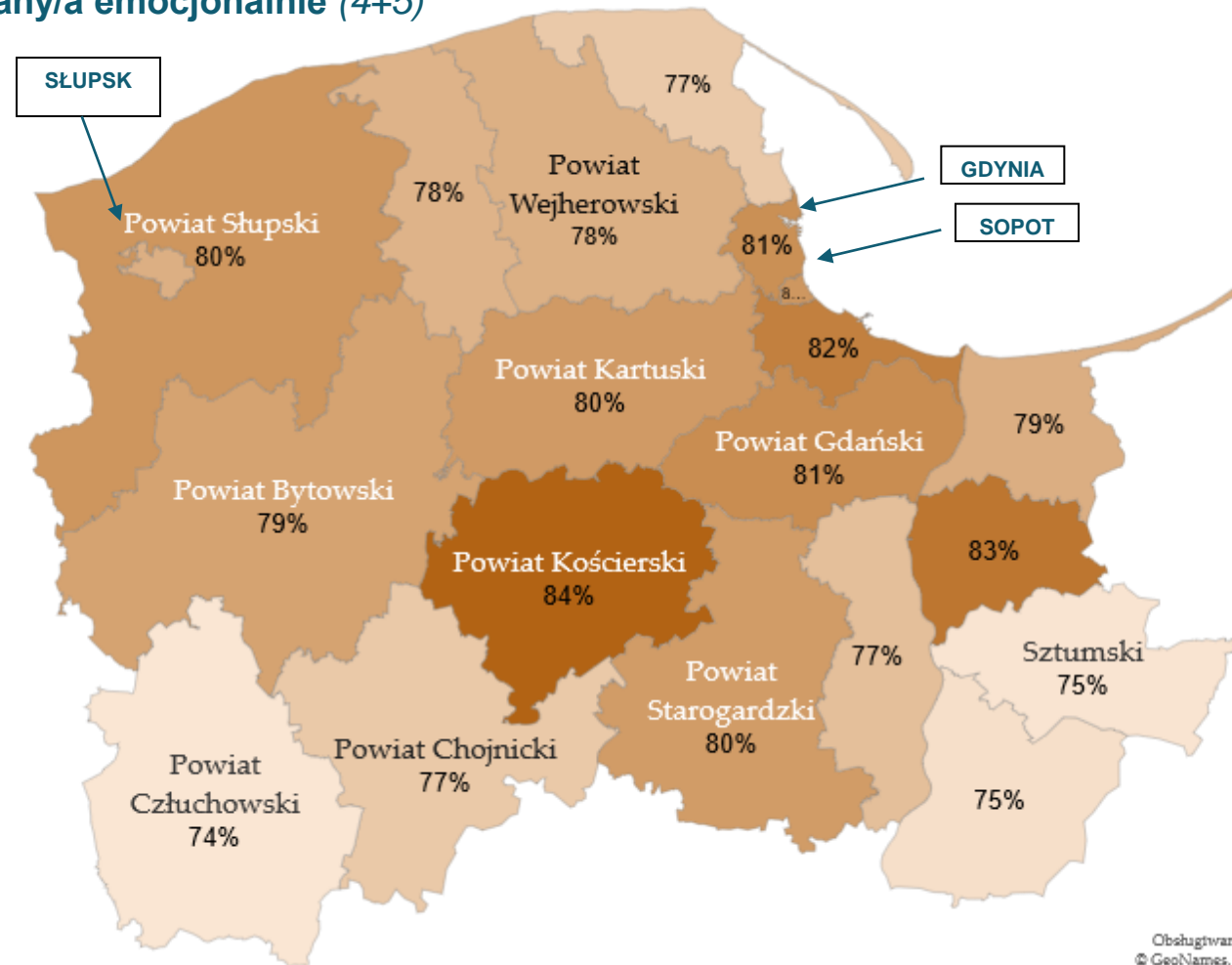

Zróźnicowanie związków emocjonalnych z Pomorzem - dane dla powiatów

Q5: W jakim stopniu czuje się Pan/i związany/a emocjonalnie z poniższymi obszarami? - Pomorzem

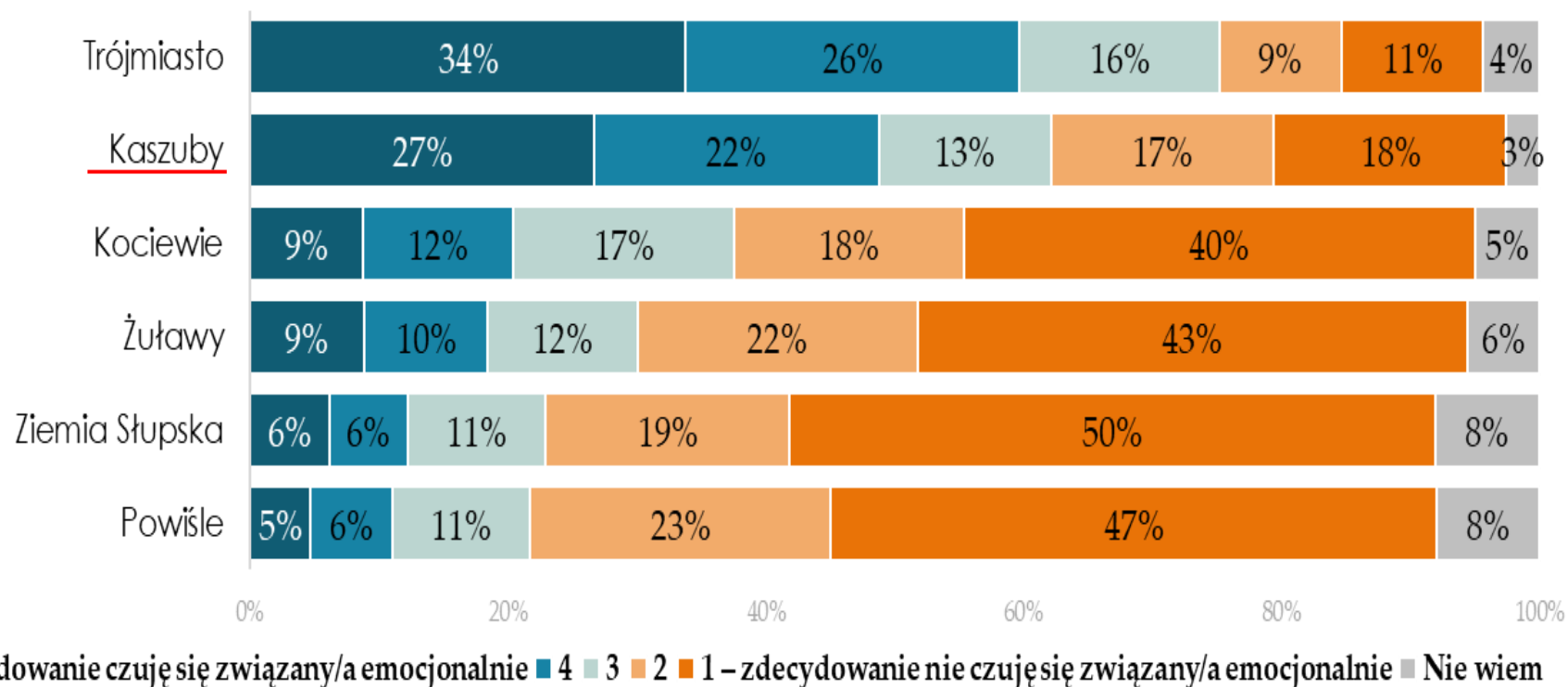
TOP2BOX: Czuję się związany/a emocjonalnie (4+5)

N=6600

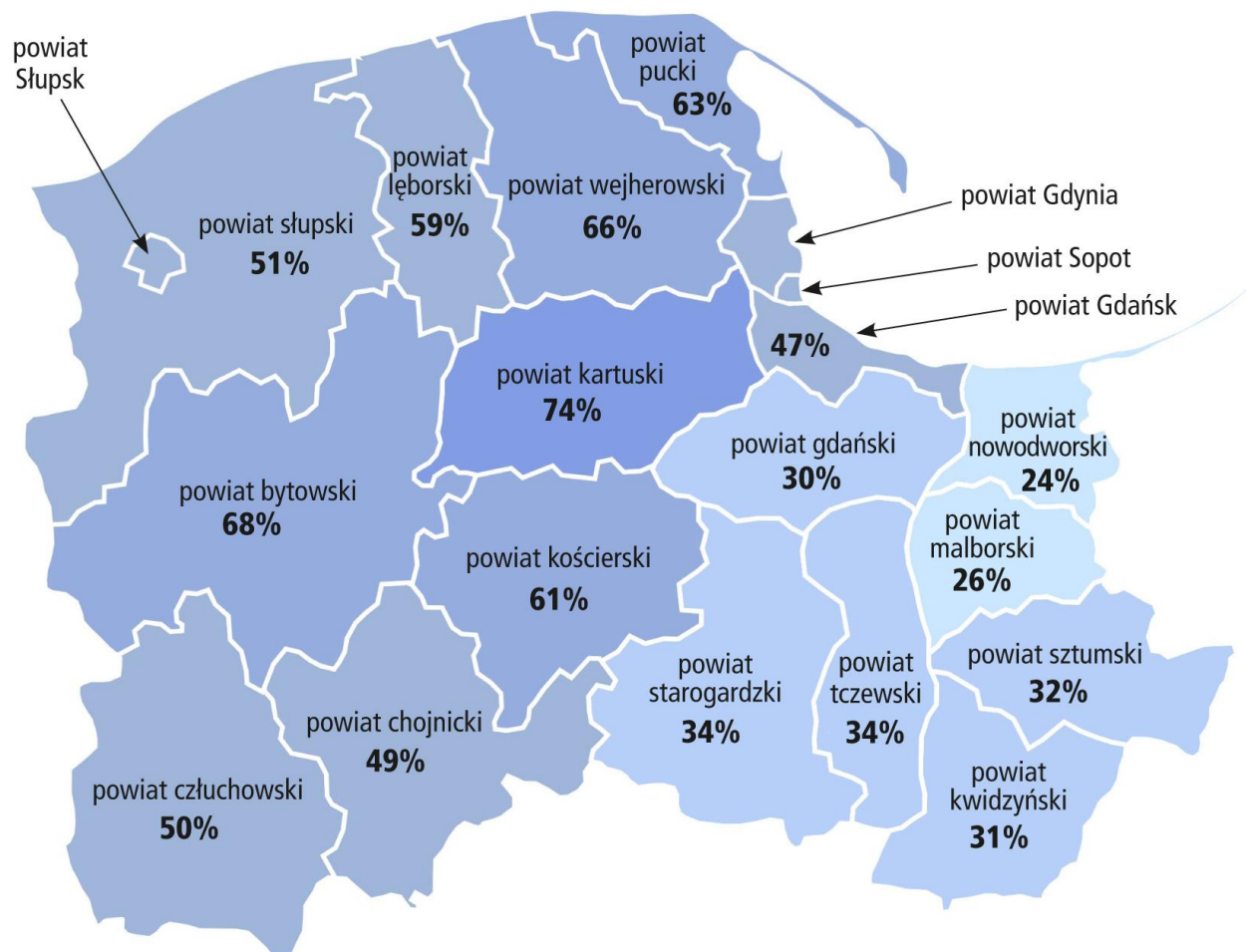
Więzi emocjonalne - subregiony Pomorza

Q6: Województwo pomorskie jest regionem mocno zróżnicowanym, w którym wyróżnia się różne subregiony. W jakim stopniu czuje się Pan/i związany/a emocjonalnie z poszczególnymi subregionami?

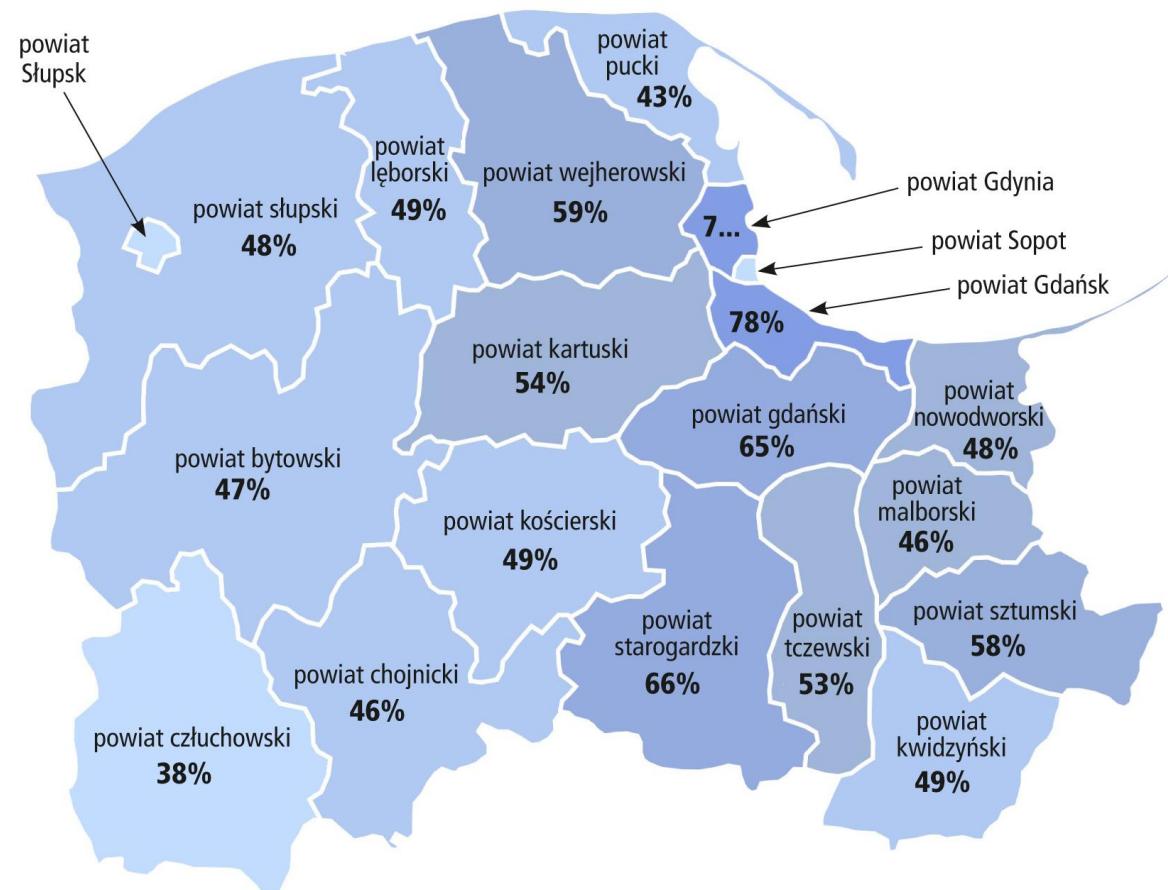

Stopień poczucia związku emocjonalnego z:

Kaszubami

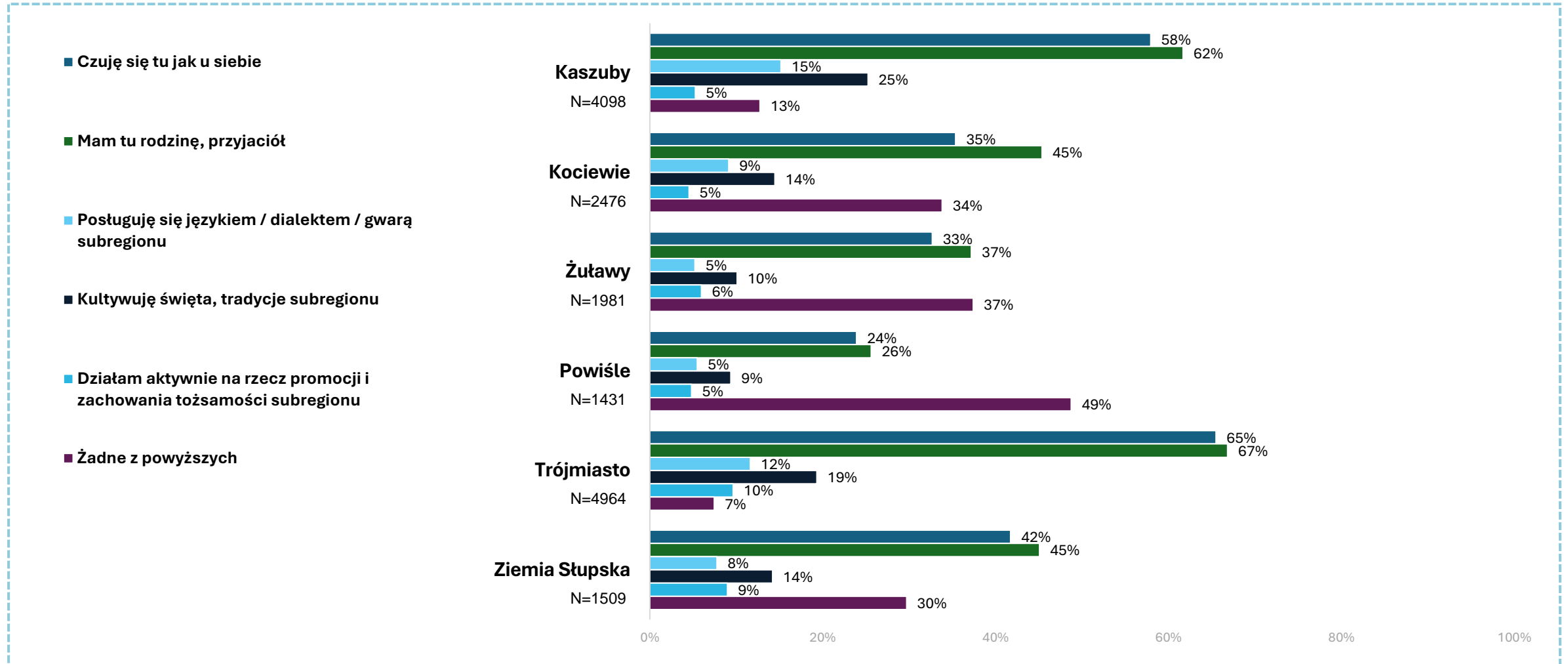

Trójmiastem

Relacje z subregionami Pomorza

Q8: Jeśli czuje Pan/i więź z którymś z subregionów województwa pomorskiego, proszę wskazać, które z poniższych stwierdzeń opisują Pana/i relację z subregionem?

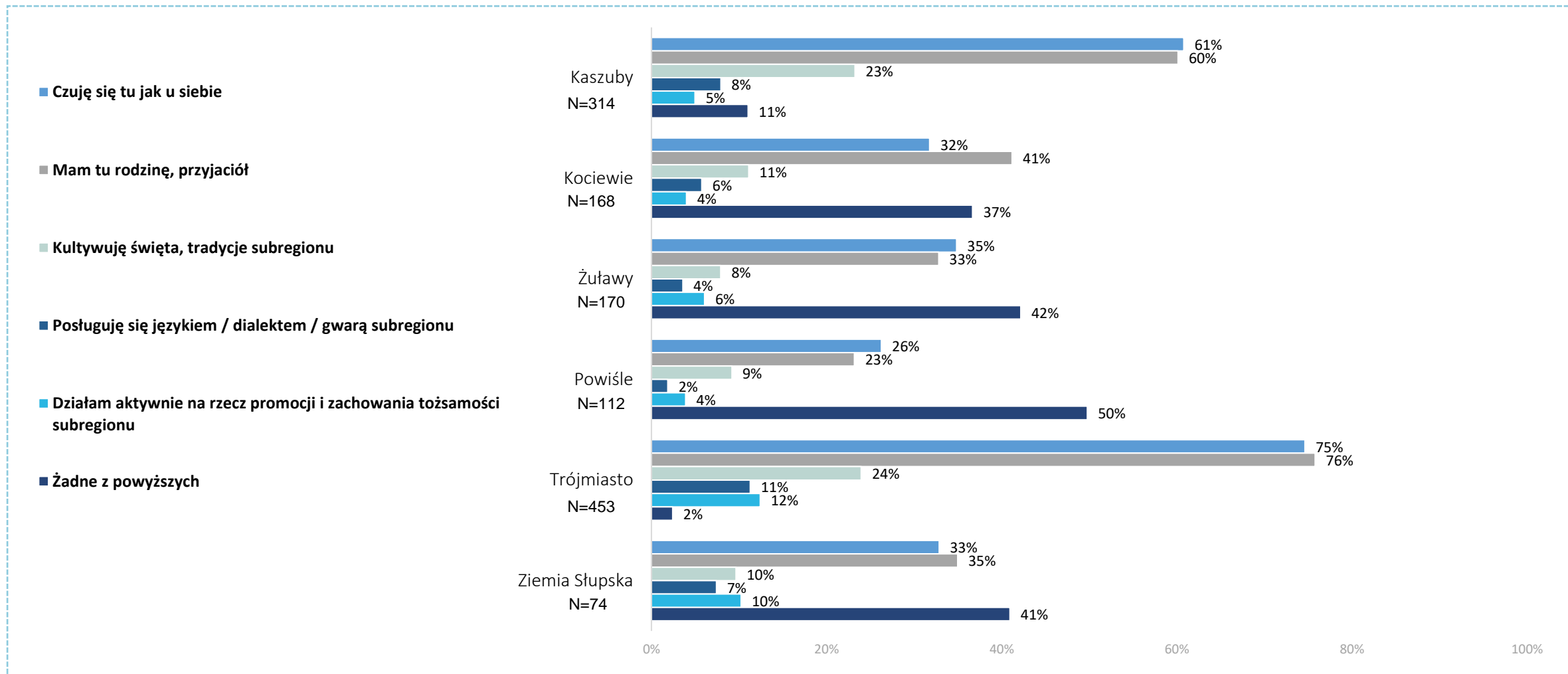
Odpowiadają osoby, które wskazały, że czują się emocjonalnie związane z subregionem (odp. 3-5 w Q6).

Relacje z subregionami Pomorza mieszkańców Gdańska – czy jest coś na rzeczy ze stereotypowego poczucia dystansu wobec Kaszub i Kaszubów?

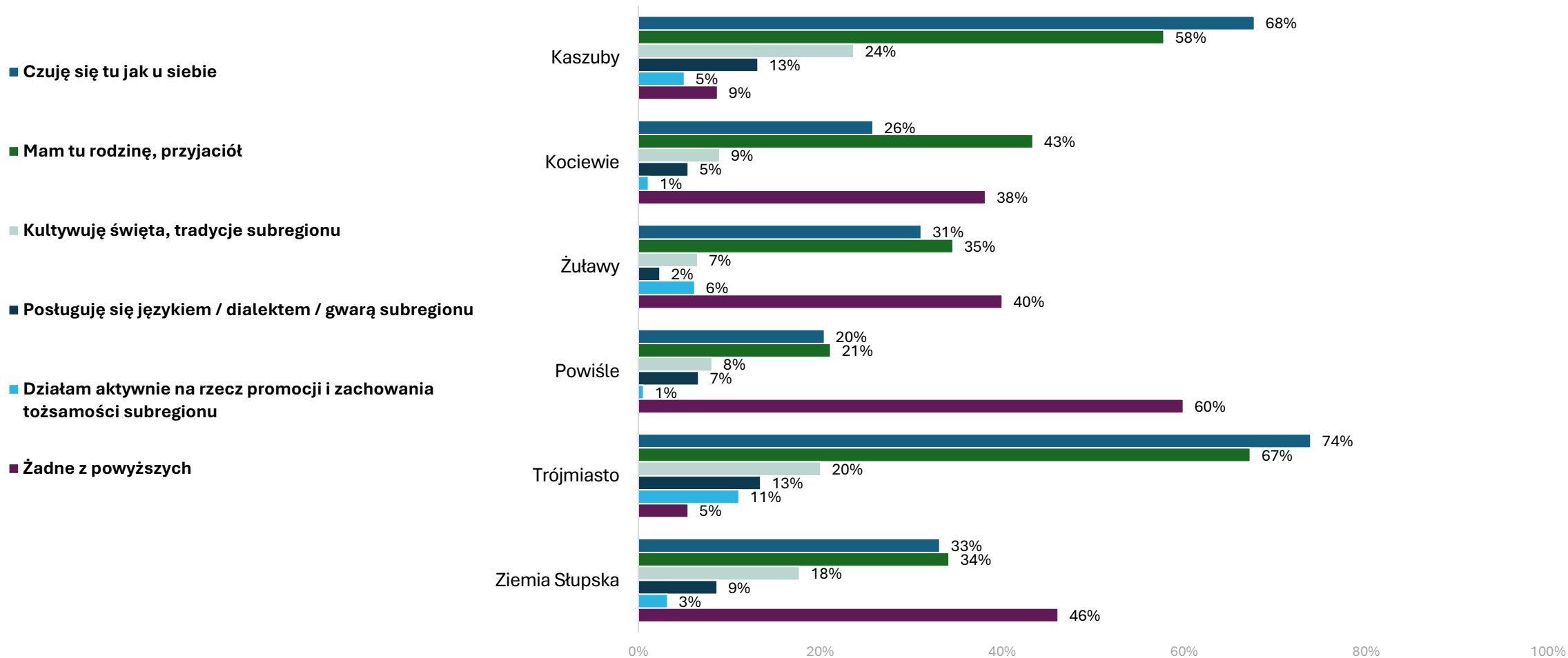
Q8: Jeśli czuje Pan/i więź z którymś z subregionów województwa pomorskiego, proszę wskazać, które z poniższych stwierdzeń opisują Pana/i relację z subregionem?

Odpowiadają osoby, które wskazały, że czują się w jakimś stopniu emocjonalnie związane z subregionem (odp. 3-5 w Q6).

Relacje z subregionami Pomorza mieszkańców Gdyni

Q8: Jeśli czuje Pan/i więź z którymś z subregionów województwa pomorskiego, proszę wskazać, które z poniższych stwierdzeń opisują Pana/i relację z subregionem?

Odpowiadają osoby, które wskazały, że czują się w jakimś stopniu emocjonalnie związane z subregionem (odp. 3-5 w Q6).

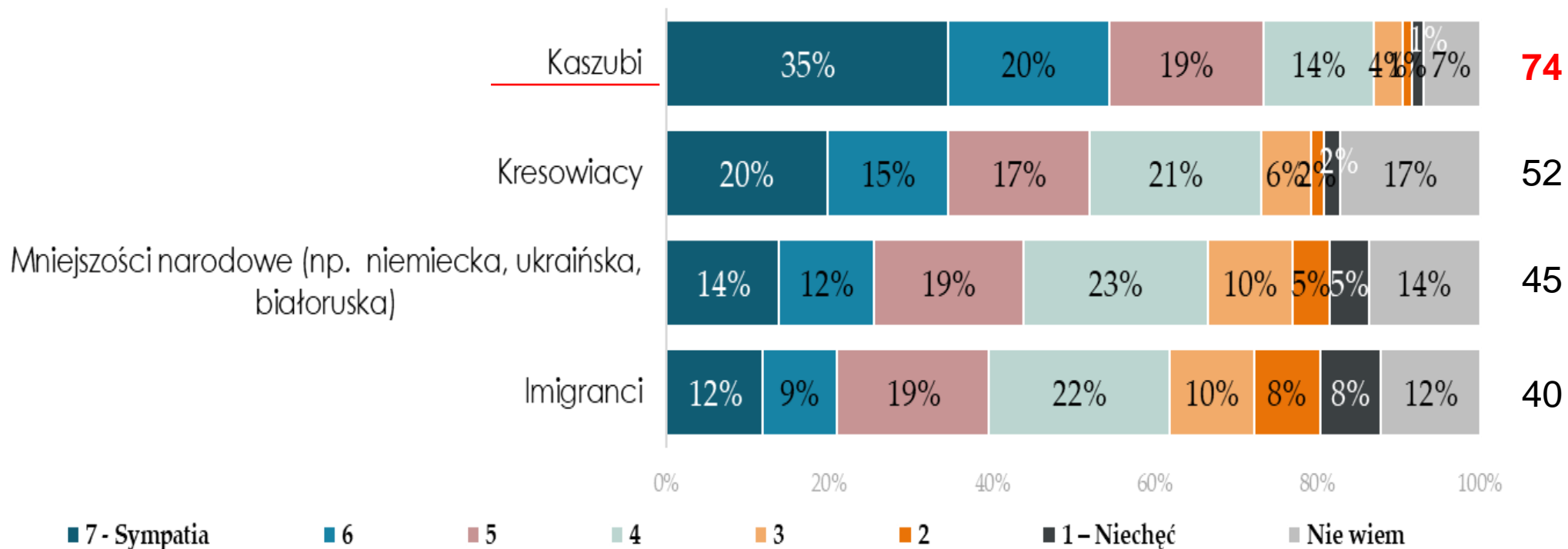
Identyfikacje terytorialne i emocjonalne związki z miejscem

- *W porównaniu z dość silnym związkiem mieszkańców z Pomorzem, więź z poszczególnymi subregionami jest wyraźnie słabsza.*
- *Najsilniejsze wśród Pomorzan jest poczucie związku emocjonalnego z Trójmiastem, a następnie z Kaszubami (także w rdzeniu metropolii zatem twierdzenie o szczególnym „dystansie” między Gd-Gdy-Sop. a Kaszubami nie znajduje potwierdzenia w badaniach).*
- *W pozostałych subregionach poczucie związku emocjonalnego z danym obszarem jest małe (w kolejności malejącej: Kociewie, Żuławy, ziemia słupska i Powiśle).*
- *Miejscowość, w której się żyje lub gmina/miasto stanowią dla Pomorzan ważne ramy odniesienia, nie zawsze jednak płynnie kontynuowane w skali subregionalnej.*
- *Poziom subregionalny w postaci regionów „zadanych” często bywa drugorzędny, ujmowany wybiórczo bądź nawet niezauważany.*
- *Z drugiej strony subregion bywa też niejako „przedłużeniem” identyfikacji lokalnej, nadając jej kontekst i wzmacniając postawy w stosunku do miejsca.*

Stosunek do różnych grup mieszkańców Pomorza

Q35: W województwie pomorskim mieszkają bardzo różne osoby. Proszę określić swój stosunek do wybranych grup mieszkańców Pomorza.

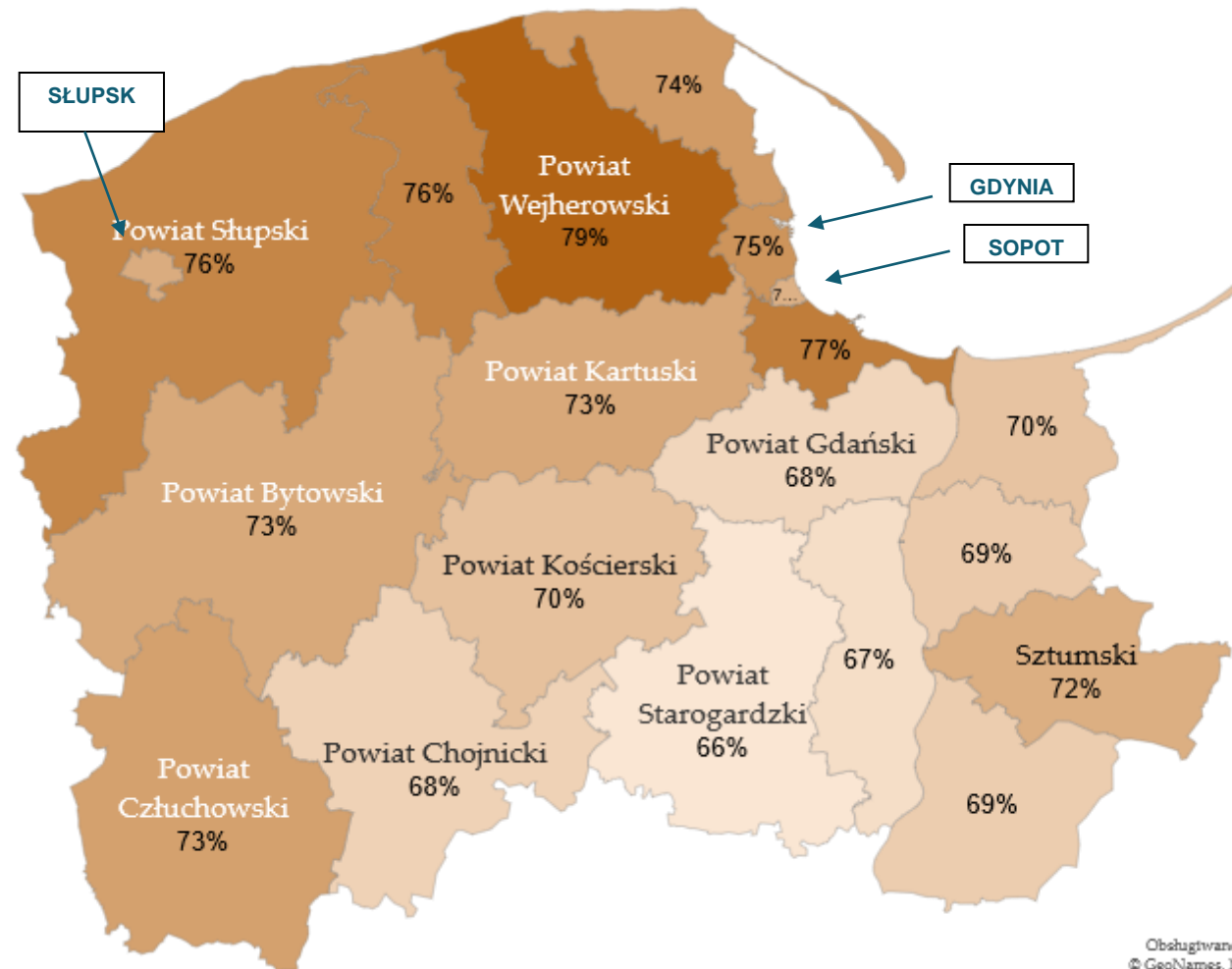

Stosunek mieszkańców województwa pomorskiego do Kaszubów - dane dla powiatów

Q35: W województwie pomorskim mieszkają bardzo różne osoby. Proszę określić swój stosunek do wybranych grup mieszkańców Pomorza. (Skala od 1 do 7)

Kaszubi

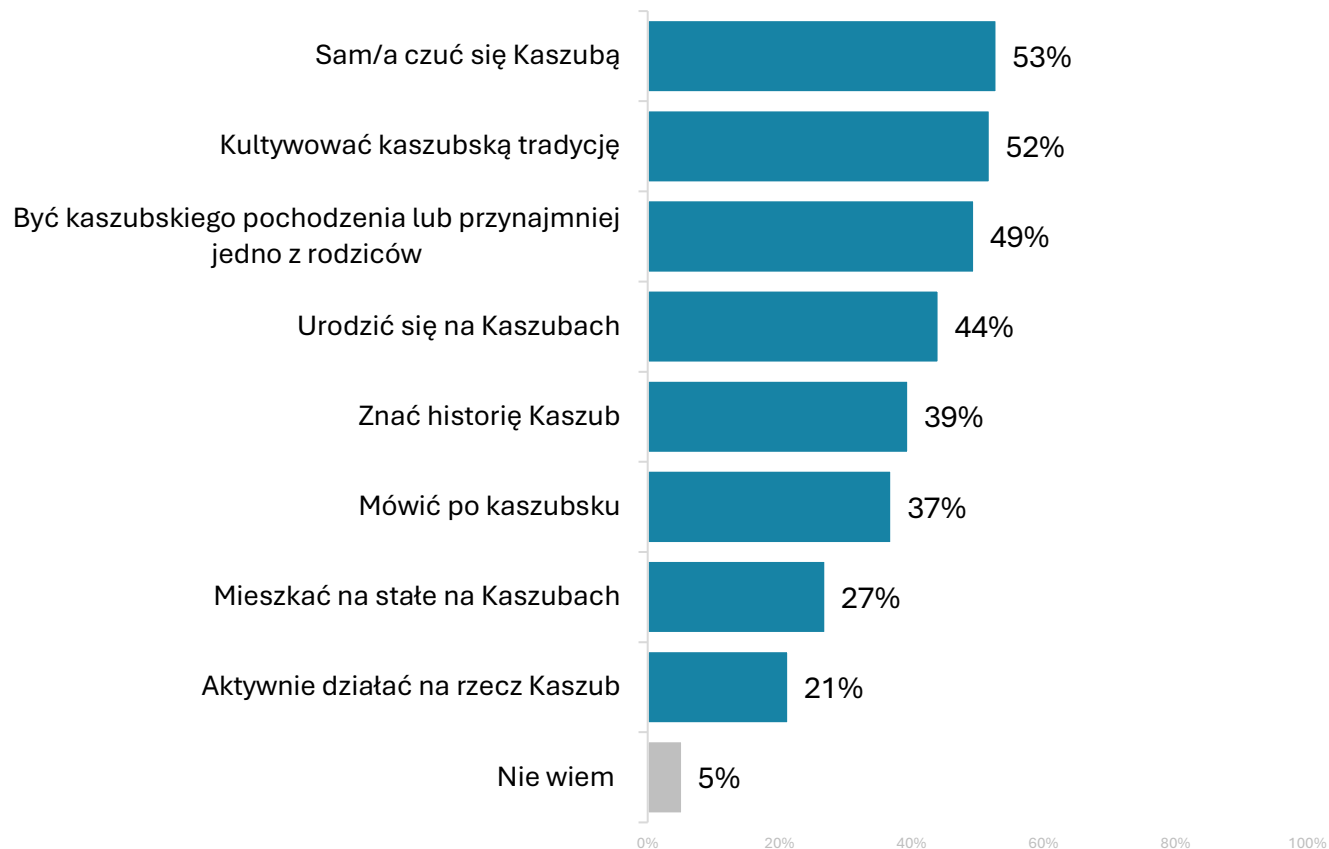
SYMPATIA (5 - 7)

N=6600

Kogo można uznać za Kaszubę?

Q7: Co Pana/i zdaniem jest konieczne, żeby uznać kogoś za Kaszubę? Taka osoba powinna...

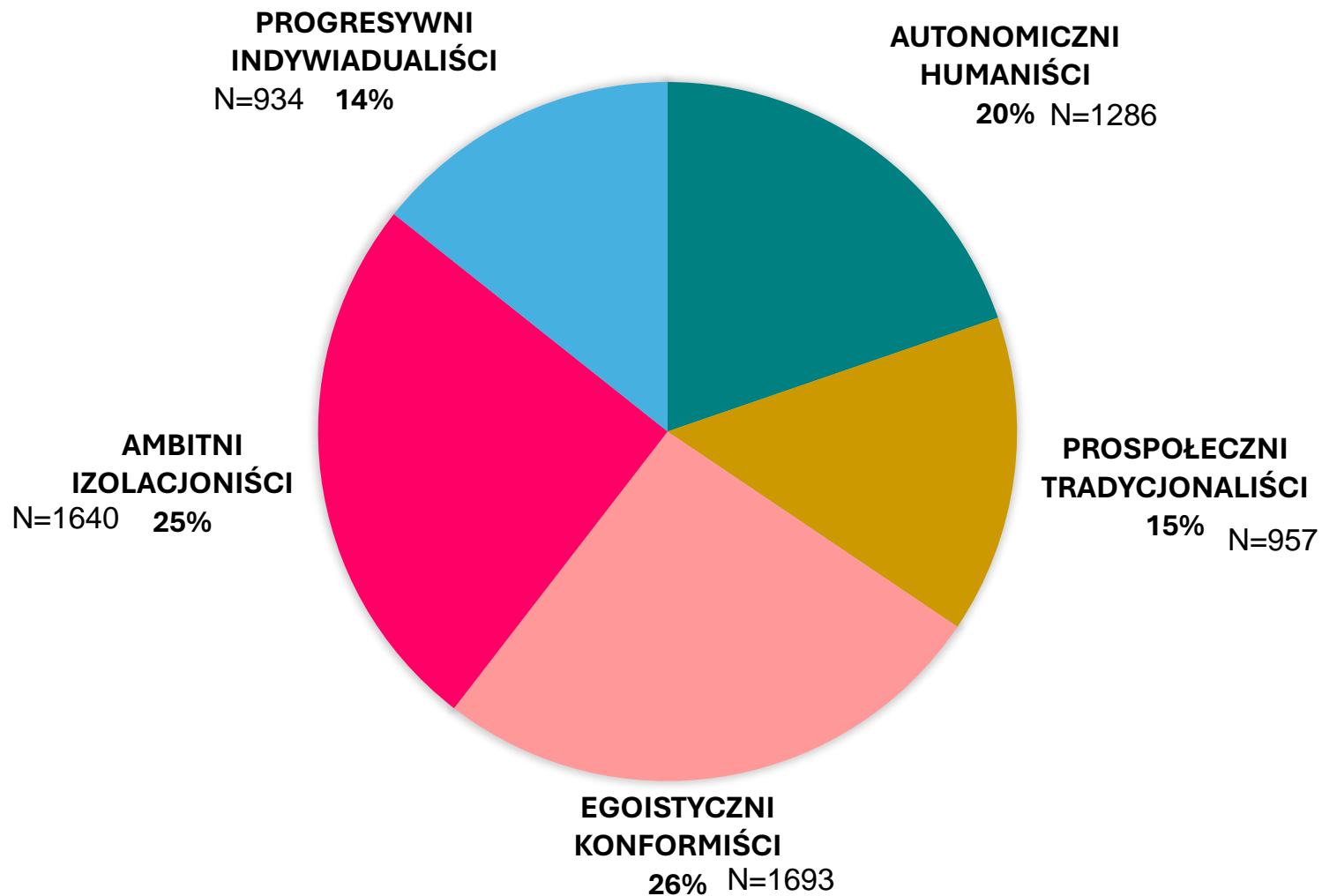
Możliwe wiele wskazań

W opinii respondentów, aby uznać kogoś za Kaszubę, człowiek ten powinien czuć się Kaszubą (53 proc.), a także kultywować kaszubską tradycję (52 proc.) oraz posiadać kaszubskie pochodzenie (49 proc.).

Kultywowanie kaszubskich tradycji jest zatem istotnym wyróżnikiem Kaszubów, przy czym (zgodnie z odpowiedziami z pyt. nr 8) jedynie co czwarty respondent odczuwający więzi z subregionem Kaszub, deklaruje kultywowanie kaszubskich tradycji.

Stałe zamieszkanie na terenie Kaszub nie jest w opinii badanych silnym wyznacznikiem odrębności Kaszubów – ważność tej kwestii wskazało jedynie 27 proc. respondentów.

Udziały segmentów w populacji mieszkańców Pomorza

90 badanych zostało wykluczonych z analiz segmentacyjnych ze względu na odmowę odpowiedzi w pytaniach, będących podstawą segmentacji.

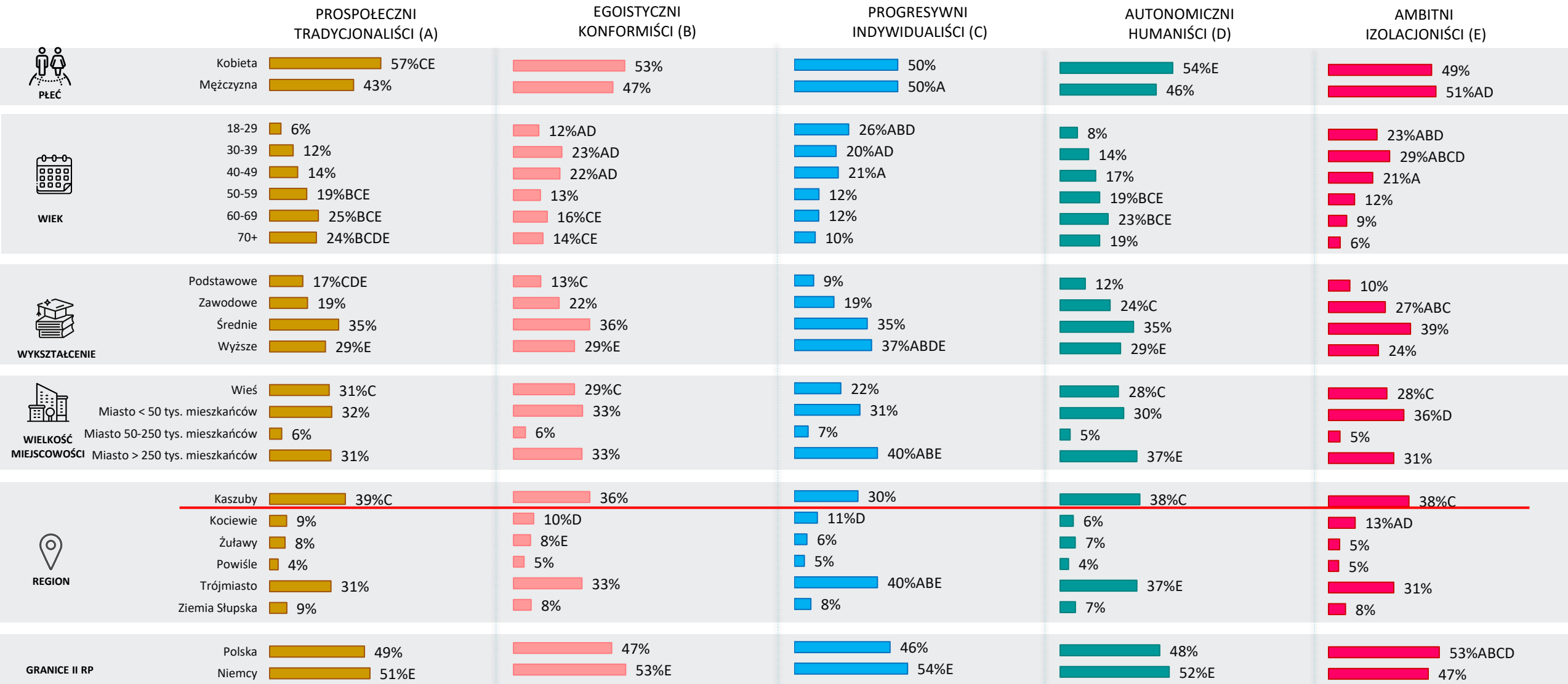
Profil segmentów: charakterystyczne cechy

	PROSPOŁĘCZNI TRADYCJONALIŚCI (A)	EGOISTYCZNI KONFORMIŚCI (B)	PROGRESYWNI INDYWIDUALIŚCI (C)	AUTONOMICZNI HUMANIŚCI (D)	AMBITNI IZOLACJONIŚCI (E)
wartości	<u>przekraczanie siebie i zachowawczość:</u> uniwersalizm, bezpieczeństwo przystosowanie, tradycja	<u>umacnianie siebie w zachowawczy sposób:</u> hedonizm, osiągnięcia i władza, ale także przystosowanie, bezpieczeństwo i tradycja	<u>otwartość na zmiany z gotowością do przekroczenia siebie:</u> stymulacja, kierowanie sobą, hedonizm, ale i uniwersalizm	<u>przekraczanie siebie i otwartość na zmiany:</u> kierowanie sobą, życzliwość, uniwersalizm	<u>umacnianie siebie przy pewnej otwartości na zmiany:</u> władza, hedonizm, osiągnięcia, stymulacja
socjodemografia	(naj)starsi emeryci wykształcenie podstawowe najbiedniejsi	zróżnicowany wiek	(naj)młodszy mieszkańcy dużych miast wykształcenie wyższe	starsi	młodzi pracujący wykształcenie zawodowe najczęściej mają dzieci
wiara religijna	●●●●●	●●●●○	●○○○○	●●●●○	●●●○○
styl życia	domowy ograniczone rozrywki	umiarkowanie aktywny rozrywki	bardzo aktywny kultura wysoka, rozrywki, sport	aktywny kultura wysoka, sport	bardzo aktywny rozrywki, sport, gry video
media	tradycyjne media (także radio i prasa)	tradycyjne media i Internet	media społecznościowe (zanikanie tradycyjnych)	tradycyjne media i Internet	Internet i media społecznościowe
więź z regionem i ocena	●●●●●	●●●●○	●●●●○	●●●●●	●●●○○
otwartość na „innych”	●●●●○	●●○○○	●●●●○	●●●●●	●○○○○
przejawiane wcześniej preferencje polityczne	PIS, A. Duda	PIS, A. Duda	Lewica	Koalicja Obywatelska, R. Trzaskowski	nie głosują / nie ujawniają Konfederacja
zaangażowanie społ.	●●●●○	●●○○○	●●●●○	●●●●○	●○○○○
preferowane formy zaangażowania	udział w wyborach prace społeczne wspieranie finansowe	podobne jak w przypadku Prospołecznych Tradycjonalistów	komentarze w social mediach, bojkoty, demonstracje, petycje	wiele form	kontakt z urzędnikiem, publikowanie opinii

Profil demograficzny segmentów

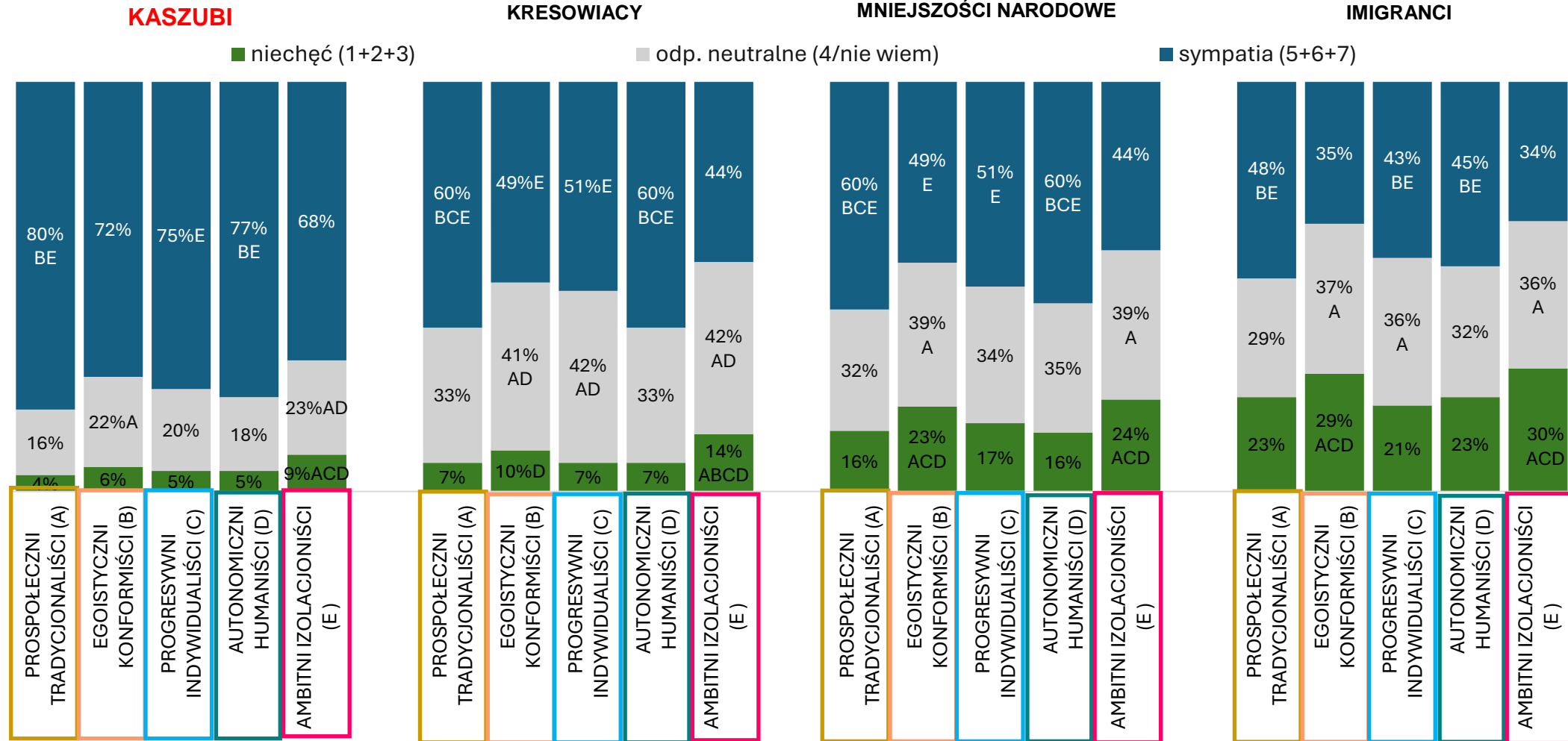

ABCDE – RÓŻNICE ISTOTNE STATYSTYCZNIE. Litera przy liczbie wskazuje, od której kategorii dana komórka różni się w sposób istotny.

Stosunek do wybranych grup mieszkańców Pomorza

Q35. W województwie pomorskim mieszkają bardzo różne osoby. jak określił(a)by Pan/i swój stosunek do ...

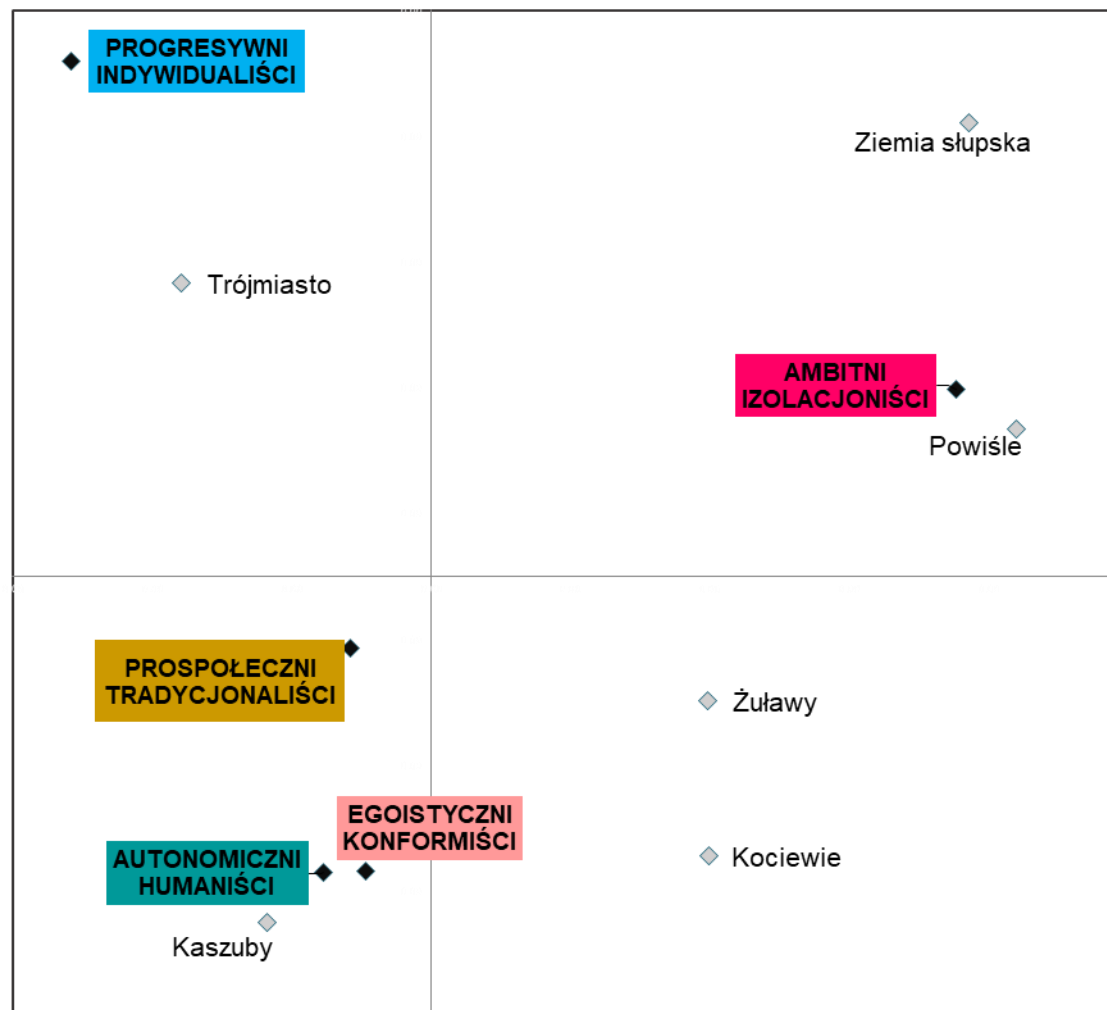
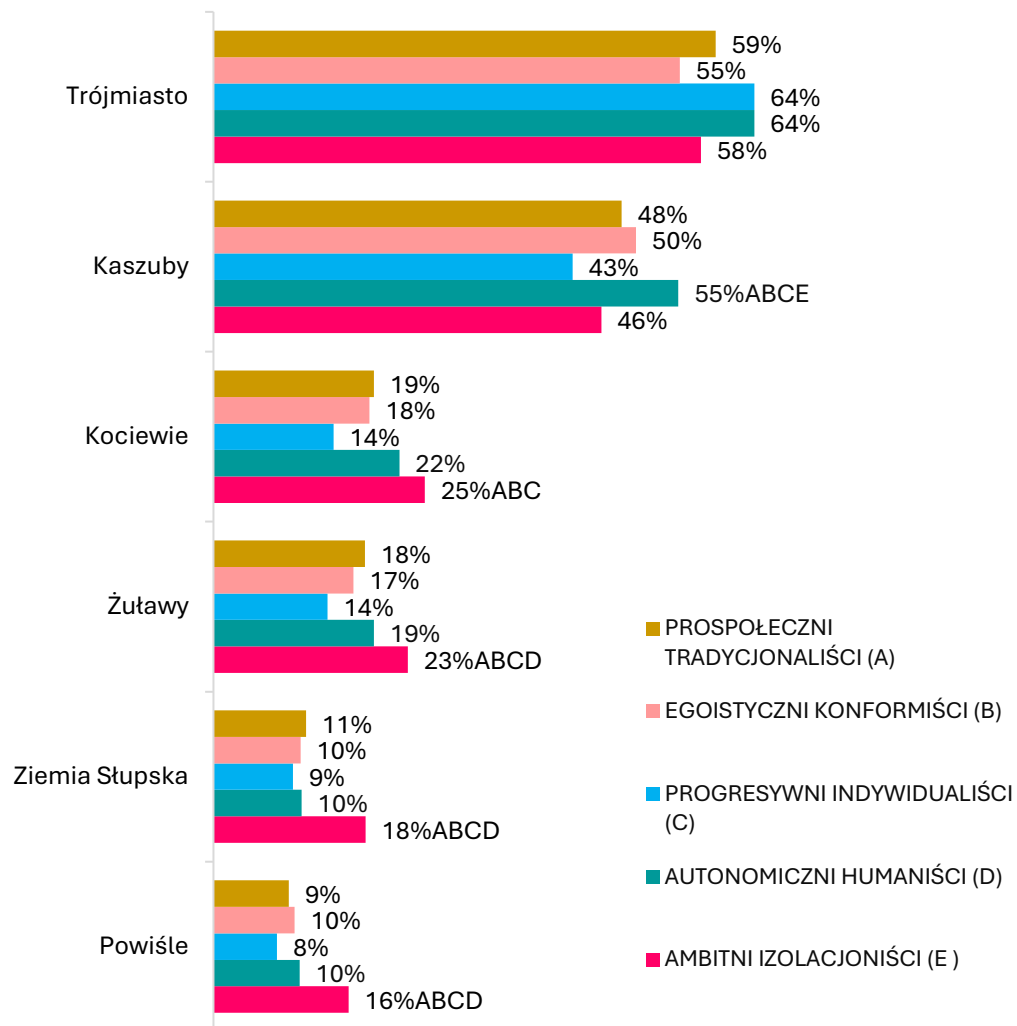

ABCDE-- RÓŻNICE ISTOTNE STATYSTYCZNIE. Litera przy liczbie wskazuje, od której kategorii dana komórka różni się w sposób istotny.

Tożsamość terytorialna: poczucie związku emocjonalnego z subregionami Pomorza

Q6: Województwo pomorskie jest regionem mocno zróżnicowanym, w którym wyróżnia się różne subregiony? W jakim stopniu czuje się Pan/i związany z poszczególnymi subregionami?
(TOP2BOX: odpowiedzi 5 i 4 – duży związek emocjonalny, SKALA 1-5)

ABCDE – RÓŻNICE ISTOTNE STATYSTYCZNIE. Litera przy liczbie wskazuje, od której kategorii dana komórka różni się w sposób istotny.

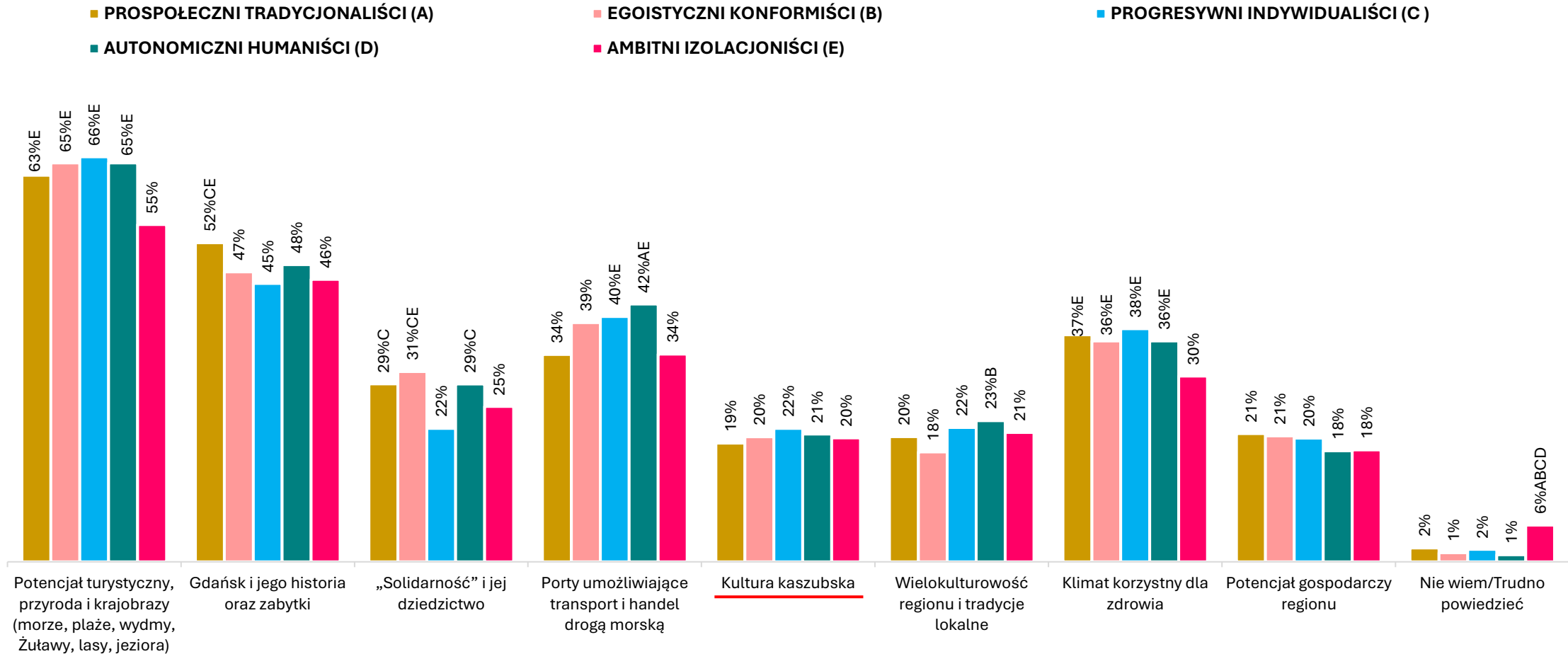
Tożsamość terytorialna: poczucie związku emocjonalnego z różnymi obszarami oraz z subregionami Pomorza

- Wszystkie segmenty łączy najsilniejsza więź z Pomorzem.
- **Prospołeczni Tradycjoniści** najsilniej identyfikują się z każdym z obszarów poza Europą.
- Poczucie tożsamości ponadindywidualnej, związku z krajem, regionem czy miastem jest silne także u **Autonomicznych Humanistów**. To grupa, która silniej niż inne identyfikuje się z Kaszubami.
- **Ambitni Izolacjoniści** w porównaniu z pozostałymi segmentami deklarują najłabsze więzi z każdym z obszarów. Stosunkowo najbardziej identyfikują się z Pomorzem. W odniesieniu do subregionów, częściej niż pozostali identyfikują się z Kociewiem (w tym segmencie jest istotnie więcej Kociewiaków niż w pozostałych), Żuławami, Ziemią Słupską oraz Powiślem. Badani z tej grupy przejawiają większą tendencję do identyfikowania się raczej z obszarami, z którymi łączy ich formalna relacja (mieszkają tu) i terytorialna bliskość, co sprawia, że są konkretne, niż z odległymi, powiązanymi z trudniejszą do sprecyzowania tożsamością kulturową, jak Polska czy Europa. Ze względu na tendencję do umacniania własnego „ja”, ta grupa może mieć mniejszą skłonność do przyjmowania tożsamości zbiorowych.
- Poczucie więzi emocjonalnej z terytorium w dużym stopniu jest zdeterminowane wiekiem – im starsi jesteśmy, tym bardziej jesteśmy zakorzenieni (stąd najsilniejsze poczucie związku w dwóch najstarszych pod względem wieku segmentach).
- Deklarowana więź z Europą jest najłabsza w przypadku wszystkich badanych, ale patrząc na nią na tle pozostałych identyfikacji terytorialnych, w młodszych segmentach (**Ambitni Izolacjoniści** oraz **Progresywni Indywidualiści**) Europa, jako przedmiot identyfikacji, nie wypada dużo gorzej niż bliższe terytoria: Polska, region, miasto, dzielnica. Starsi mieszkańcy Pomorza czują się zdecydowanie bardziej związani ze swoją wsią, miastem, regionem czy Ojczyzną.

Cechy wyróżniające Pomorze

Q11. Czym Pana/i zdaniem województwo pomorskie wyróżnia się na tle innych regionów Polski? Proszę wskazać maksymalnie 3 najważniejsze Pana/i zdaniem atrybuty.

Stosunek do wybranych grup mieszkańców Pomorza oraz narodowości: omówienie

Q35. W województwie pomorskim mieszkają bardzo różne osoby. jak określił(a)by Pan/i swój stosunek do ...

Q34. jak określił(a)by Pan/i swój stosunek do niżej wymienionych narodowości (TOP2BOX „sympatia” (7+6+5), SKALA 1-7)

- **Autonomicznych Humanistów** oraz **Prospołecznych Tradycjonalistów** cechuje najwyższy poziom sympatii w stosunku do różnych grup zamieszkujących Pomorze. Ta druga grupa szczególnie dużą sympatię odczuwa w stosunku do Kaszubów.
- Stosunkowo dużym poziomem otwartości charakteryzują się **Progresywni Indywidualiści**. Warto zwrócić uwagę, że deklarują oni niższy poziom sympatii w stosunku do Kresowiaków niż dwa wyżej wymienione segmenty, co może wynika z braku wiedzy na temat historii tej grupy.
- **Egoistyczni Konformiści** oraz **Ambitni Izolacjoniści** deklarują znacznie niższy poziom sympatii względem różnych grup mieszkańców Pomorza, charakteryzujących się pewną odmiennością (choć oceny wskaźnikujące sympatię mimo wszystko przeważają nad negatywnymi). Nieco większą sympatią cieszą się w tych segmentach Kaszubi i Kresowiaczy (zapewne z powodu narodowości polskiej), największą niechęć wzbudzają migranci.
- **Autonomicznych Humanistów** cechuje także najwyższy poziom sympatii w stosunku do narodowości uwzględnionych w badaniu. Ci badani potrafią zdobyć się na sympatię nawet w stosunku do nacji, które są negatywnie postrzegane w związku z agresją na Ukrainę: Rosjan i Białorusinów.
- Dużym poziomem otwartości charakteryzują się także **Prospołeczni Tradycjonalisci**. Warto zauważyć, że liczni przedstawiciele starszego pokolenia w tym segmencie mają nieco bardziej zdystansowaną postawę wobec Niemców, prawdopodobnie z powodu pamięci o doświadczeniach z tą nacją w czasie II wojny światowej.
- Niemały poziom sympatii w stosunku do innych narodowości deklarują także **Progresywni Indywidualiści** (choć warto zwrócić uwagę na niższy poziom sympatii w stosunku do Romów w porównaniu z Prospołecznymi Tradycjonalistami oraz Autonomicznymi Humanistami).
- **Egoistyczni Konformiści**, oraz szczególnie **Ambitni Izolacjoniści**, są zdecydowanie najmniej pozytywnie ustosunkowani wobec przedstawicieli wszystkich nacji w porównaniu z powyższymi trzema segmentami.

Kilka wniosków

- *Badania przynoszą ciekawy i zróżnicowany obraz społeczności kaszubskiej, mieszkańców Kaszub oraz stosunku do Kaszub/ów mieszkańców województwa pomorskiego*
- *Co do zasady jest to obraz pozytywny – deklarowanej sympatii, zaciekawienia, poczucia więzi, istnienia relacji...*
- *W żadnym z powiatów nie ma sytuacja, że deklarowana niechęć przekracza poziom sympatii*
- *Nie ma „pęknięcia” między metropolią a Kaszubami – także, co szczególnie interesujące, pod względem wyznawanych i praktykowanych wartości. Scenariusz „rozchodzenia się światów” nie zachodzi. Raczej mamy do czynienia z czymś co określamy mianem: „wsiasto”*
- *Kultura kaszubska (i szczerzej: elementy kojarzące się z Kaszubami) stanowią istotny element identyfikacji z Pomorzem jego mieszkańców*
- *A zatem działania podejmowane i realizowane przez społeczność kaszubską mają znaczenie nie tylko dla niej samej, lecz także z punktu widzenia całego regionu – wzmacniają jego tożsamość. To ma też swoje konsekwencje z punktu widzenia polityki publicznej, dla której jedną z kluczowych kwestii są np. relacje między poszczególnymi grupami mieszkańców regionu*
- *Badania naukowe starają się analizować i dokumentować ten proces, ale jak widać z przeprowadzonej analizy jest wiele rzeczy, które mogą nas zaskoczyć. Jednocześnie dynamika życia kaszubskiego jest tak duża, że trudno „nadążyć”...*
- *Zdecydowanie nie można powiedzieć, że mamy do czynienia z kryzysem kaszubkości („zanikaniem”), ani też z załamaniem się relacji grupowych, co mogłoby prowadzić do aktów dyskryminacji, wykluczania, stygmatyzacji... Co nie oznacza, że czasami takie fakty nie mają miejsca („dziadek z Wehrmachtu”)*

Dominujące narracje i możliwe scenariusze

- **Patriotyzm strachu, czyli nostalgia za tym co minęło i lęk przed przyszłością („Kaszubi giną” – 1906, o zanikaniu Kaszub – 2023)**
- **Pasywny uwiąd woli, czyli melancholia (nic się nie da zrobić, będzie jak będzie, cóż my możemy z tym zrobić...)**
- **Etniczny eskapizm, czyli „na co to komu, lepiej uczyć się angielskiego” (a poza tym Kaszuby to obciach)**
- **Etniczny eksluzywizm, czyli narodowe przebudzenie (będzie nas mało, ale za to tych najprawdziwszych)**
- **Etniczna regeneracja: „nowa etniczność” (B. Synak), autochtonizacja (M. Latoszek) i „Nigdy do zgubě...”**

**Mecenasami projektu etnotank.pl są: Fundacja LPP oraz Port Lotniczy Gdańsk
Zrealizowano ze środków Województwa Pomorskiego**

*Korekta: Sławina Kwidzińska
Opracowanie graficzne: Anna Borowska*

